

Bodó Sára:

KÖZÖSSÉGVÁLLALÁS A LELKIGONDOZÁSBAN

Ha van kifejezés, amelyik szemléletesen és sokrétűen mutatja be Isten és ember kapcsolatának a lényegét, akkor a közösségvállalás ilyen kifejezés. Nem csak azért találó, mert egyszerre ragadja meg a keresztyén emberek egymás közötti kapcsolatának, egymásra utaltságának az egzisztenciális és etikai tartalmát, hanem azért is, mert az erre indító elhívás és küldetés is egy sajátos közösségvállalásról szól.

Ezért a közösségvállalás lelkigondozási hatásait vizsgálva, legalább háromféle megközelítési szempont látszik szükségesnek:

- 1) A Szentháromság Isten közösségvállalása az emberrel az emberért: Isten, a közösségvállaló.
- 2) Az ember közösségvállalásra van teremtve, az ez iránti igénye és szüksége létéből fakad: az ember közösség után vágyakozó lény.
- 3) A felvállalt közösség többféle és együttes hatásában lelkigondozza a közösség tagjait: a lelkigondozó közösség.

1. A Szentháromság Isten közösségvállalása az emberrel az emberért: Isten, a közösségvállaló

Isten első nagy közösségvállalása az emberrel a *teremtéssel* kezdődik. Természetesen felvetődik a kérdés, hogy mennyiben lehet a teremtést közösségvállalásnak nevezni, hiszen Karl Barth egyenesen a teremtés rejtélyének nevezi azt a tényt, hogy Isten, aki már önmagában gazdag, és nincs szüksége sem világra, sem emberre, sem mennyre, sem földre, mégsem akar önmagában lenni, hanem létre hozza a világot. „Nem akar egyedül maradni, ha-

nem a maga melletti valóságot is akarja” — írja Barth.¹ Ez pedig azt jelenti, hogy Istennek nem szükségszerűen van igénye a teremtésre, s a teremtésben megjelenő teremtett társra, hiszen Ő önmagában hordozza a teljességet. A teremtés miéértjére nincs szükségszerűségből fakadó magyarázat: Isten meg lehetne nélküle, s főleg nincs rászorulva. Szuverén teremtői akaratából mégis megtörténik a teremtés, és a teremtésben megjelenik az ember. Ez a kényszer nélküli teremtés adja talán az emberlét legnagyobb méltóságát. Úgy lesz az ember fontos Istennek, hogy nincs mögötte az érdek szükségszerűsége. Ráadásul az ember még többet is kap, mint teremtett társai: ő az Isten képmására teremtett ember. A teremtési akaratban ez a közösségvállalás tetőzése: Isten nem csak szemlélni akarja teremtményét, nem csak „kívülről” akarja nézni művét, hanem kapcsolatot akar. Az ember a kapcsolat lehetőségét kapja: Isten által megszólítható és válaszolni tudó lény.

Isten és ember teremtésben kapott kapcsolata azonban minőségileg más, mint bármilyen más kapcsolat. Paul Tillich érvelése szerint az *imago Dei*-t nem szabad összekeverni az Istennel való *kapcsolattal*, jóllehet feltételezik egymást. „Az embernek csakis azért van kapcsolata az Istennel, mert az Isten képmására teremtett, de ez nem jelenti azt, hogy a képmást úgy kellene meghatároznunk, mint az Istennel való kapcsolatot.”² Az ember képmás-volta nem jelenti automatikusan az Istennel való kapcsolat meglétét. És főleg nem a kölcsönösségét.

A kommunikációelmélet az emberi kapcsolatokhoz hozzákapcsolja az interakciót. Ha nem is keverhetjük össze a kettőt, a teremtés ténye mégis arról tesz bizonyosságot, hogy Isten *akarja ezt a kapcsolatot*. Kapcsolatban akar lenni valamivel/valakivel, ami/aki önmagán kívüli valóság. Ez a *kapcsolat közösségvállalása*. Az élet, a lét valósága önmagában is azt hirdeti: Isten kapcsolatban akar lenni.

Ez a szent elhatározás jelenik meg abban is, hogy Isten közösségvállalása nem maradt meg a kapcsolatra teremtésnél.

Krisztus inkarnációja, megváltói munkája egyaránt magába foglalja a közösségvállalás legmélyebb és legmagasabb dimenzióit: ez az *áldozat közösségvállalása*. Talán még azt is ki szabad mondani, hogy az ember első lelkigondozója maga a Szentháromság Isten. Krisztus emberré létele a közösségvállalásnak olyan szintjeit reprezentálja, amire csak a mindenható Isten képes. A Filippi levél Krisztus-himnusza (Fil 2,6–11) ebből a szempontból is sokatmondó:

1 BARTH: *Kis dogmatika*, 45.

2 TILlich: *Rendszeres teológia*, 212.

„...ő Isten formájában lévén nem tekintette zsákmánynak, hogy egyenlő Istennel,” – Isten megújuló közösségvállalásának kiindulópontja, hogy Krisztus felvállalja az emberi természetet. Nem azzal sújtja az embert, hogy minden addiginál hathatósabban számon kéri rajta a megromlott kapcsolatot, hanem odamegy hozzá, s úgy megy, hogy a kapcsolat újra felvehető legyen.

„hanem megüresítette önmagát,” – Ez a közösségvállalás esélye: az önmagát megüresítő Isten-ember szabaddá teszi magát arra, hogy feltétel nélkül forduljon a szükségét szenvedő ember felé.

„szolgai formát vett fel, emberekhez hasonlónak lett, és magatartásában is embernek bizonyult;” – A közösségvállalás egyensúlya abból fakad, hogy közösség csak egyenrangú felek között jöhet létre. S mert az ember nem tud önmagától megváltozni, Krisztus vált hozzánk hasonlónak. Ez már önmagában is méltóságot ad az emberlétnek, hiszen Isten arra méltatta, hogy magára vegye és megélje.

„megalázta magát, és engedelmeskedett mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig.” – Ez a közösségvállalás legmélyebb dimenziója, s egyúttal a legteljesebb értelme. Krisztus önmagában mutatja meg, hogy a közösségvállalás több mint sorsközösség. Az is, de túl is megy rajta. Krisztus áldozata egyedülálló és megismételhetetlen a maga mélységében, a kereszthalál elvettetésében. Indulatában (vö. Fil 2,5) mégis előre vetíti az ember közösségvállalásának felelősségét.

„Ezért fel is magasztalta őt Isten mindenek fölé,” – Krisztus közösségvállalásának reménysége van, s ez a legmagasabb dimenziója. Miközben Isten Krisztusban vállalja a legmélyebb, legmegalázottabb közösséget, s ez mégsem maradhat az együttérző kapcsolat. A legfőbb reménységet az adja, hogy Isten a győzelmek Ura. Az általa kínált közösség azzal a Krisztussal kapcsol össze, aki felmagasztalt Úrként önmagában ad reményt a felmagasztaltatásra.

„és azt a nevet adományozta neki, amely minden névénél nagyobb, hogy Jézus nevére minden térd meghajoljon, mennyieieké, földieké és földalattiaké; és minden nyelv vallja, hogy Jézus Krisztus Úr az Atya Isten dicsőségére.” – A Krisztus által kínált közösségvállalásnak jövője van. A himnusz annak realitására beszél, hogy eljön az idő, amikor ez a közösség már nem vállalás kérdése lesz, hanem a fel- és a ráismerés valósága.

Ez a himnusz a maga költőiségevel különleges szemléletességgel írja le azt az isteni akaratot, amely az embert – mindennek ellenére – sem akarja kirekeszteni a maga közösségéből. Ezt még akkor is állíthatjuk, ha megnézzük, hogy miként jelenik meg a Szentírásban a közösség kifejezés. A héber

ḥabúráh elsősorban nem az Istennel való közösséget jelöli, hanem Isten népének, Izráelnek a közösségét. Azt az emberi közösséget, amelyben az egyes tagokat összekapcsolja a közös származás, a közös nyelv, a közös hit és kultusz, a közös hagyomány és a közös törvény.³ A görög *koinónia* sokrétű jelentéssel bír. A szoros, belső kapcsolat lehetséges lehet Isten és ember kapcsolatában (Fil 2,1; 1Jn 1,3b.6), de azt a közösségvállalást is jelenti, ami a hívők között valósul meg például az úrvacsorában (1Kor 10,16), a közös birtoklásban (1Kor 1,9).⁴ A *koinónia* kifejezi azt a kettős közösséget, hogy az ember felismeri és elfogadja a Krisztusban felkínált új egzisztenciát, s ezt azokkal együtt éli meg, akiket egy hit, egy keresztség, egy Úr, egy Lélek köt össze (Ef 4,4–6). Ez a kettős *koinónia* tökéletes egységben jelenik meg pünkösöd ünnepén, hiszen a Lélek ajándéka felismerteti az Istenben felkínált kapcsolat teljességét, de azonnal kívánja is a hívők közösségének felelősségét.

2. *Az ember közösségvállalásra van teremtve, az ez iránti igénye és szüksége létéből fakad: az ember közösség után vágyakozó lény*

Valóban így van ez? Velünk született igény a közösség iránti igény?

Arisztotelész klasszikus megfogalmazásában: „az ember természeténél fogva társas élőlény, s [...] a társadalmon kívül élő ember is természet szerint, nem pedig véletlen folytán vagy satnyább, vagy erősebb, mint más ember [...] Aki nem képes a társas együttélésre, vagy akinek autarkíája (önellátása) folytán semmire sincs szüksége, az nem része a társadalomnak, mint az állat vagy az isten.”⁵ Az ókori gondolkodó olyasmit fogalmazott meg, ami azóta is mindennapi tapasztalata az embernek: életképességünket növeli, ha tartozhatunk valakihez, ha tagjai lehetünk egy közösségnek. Talán nincs még egy tagja a teremtésnek, amelyik annyira ki lenne szolgáltatva a saját társának, s amelyik egyúttal annyira függene tőle. Az embergyermek önmagában a legéletképtelenebb. Ha nem gondoskodnak róla, nem marad életben. S később is, a szocializáció folyamata éppen arról szól, hogy hogyan tanul meg az ember szó szerint együtt élni, társas lényvé válni. Emberi történelmünknek riasztó példái azok az esetek, amikor egy-egy ember nem kapott esélyt arra, hogy másokkal együtt élhessen, növekedhessen. Micsoda torzulásokat, az embertől idegen vonások megjelenését eredményezték ezek a kizáró- és

3 HERCEG: *Közösség*, 89.

4 VARGA: *Újszövetségi görög–magyar szótár*, 547.

5 Arisztotelész: *Politika* (Kr. e. 328 körül), idézi ARONSON: *A társas lény*, 41.

sok! „Hiába fűrsztöd önmagadban, csak másban moshatod meg arcodat” (József Attila: *Nem én kiáltok*).

Az egyik legnagyobb büntetés az ember számára a kitalizottság, a magány, az elszigeteltség. A börtön-lélektan jól ismert eljárása az, hogy a foglyot elszakítják a többiektől, és üres, sötét zárkába zárják. Hadd érezze még jobban, hogy őreá már nincs szükség, feleslegessé lett a közösség számára. Nem kis lelki erő és belső tartás kell ahhoz, hogy az ember át tudjon élni ilyen helyzeteket is.

Persze nagy kérdés, hogy mitől közösség egy közösség? Hiszen azt a jelenséget is jól ismerjük, hogy emberek egymás mellett élnek és mégis magányosak. Van társas magány is. Sokak szerint még kínzóbb, mint a magányos magány, mert ott legalább a körülmény objektivitásába lehet kapaszkodni. Lehet azt érezni – ami ösztönző is –, hogy ha lennének kapcsolatok, megszűnne a magány. De ahol a belső elszigetelés történik meg, ahol jelen van a másik ember, s még sincs kapcsolat, nincs közösség, ott mély a krízis is.

A közösség legfontosabb sajátosságait kutatva elkerülhetetlen a rendszerelméletre történő utalás. Hiszen, ha valahol, akkor a közösség önmagában hordozza az élő rendszer legbensőbb tulajdonságait.

A közösség egy olyan rendszer, amelyben a tagok kölcsönhatásban vannak egymással. Az általános rendszerelmélet egyik első megfogalmazója, Ludwig von Bertalanffy írja le, hogy a rendszer több mint a részek összessége, mégpedig abban, hogy az elemek egymással állandó kölcsönhatásban vannak, de közben mindig megmarad az egész.⁶ A mi szempontunkból ez azt jelenti, hogy a közösség többletet hordoz önmagában. Van benne valami rejtett valóság, ami átüt, átsugárzik a tagok egymáshoz fűződő kapcsolatán is. Azzal, hogy valaki tagjává válik egy közösségnek, részesévé lesz a közösség, mint „egész” hatásának. Hozza a saját egyéniségét, tulajdonságait, képességeit, élményeit, hat és hatnak rá, s közben van egy *közös, együttes élmény*, ami mint egy szimbolikus valóság összekapcsolja a különböző történéseket.

Mindebből legalább két dolog következik: az egyik, hogy az ember az emberi közösségben önmagát képviseli mások felé; megélheti képességeit, érzelmeit, az lehet, akinek ismeri és vállalja önmagát; a másik, hogy engedi önmagára hatni a többiek értékeit, tulajdonságait, képességeit, cselekvéseit. Szüksége van másokra, mert szüksége lehet másokra.

Dietrich Bonhoeffer a keresztyén közösségről írt könyvében a közösség és ember kapcsolatáról két jellemzőt nevez meg:

6 BERTALANFFY: ...ám az emberről semmit sem tudunk, 61kk.

Egyrészt azt, hogy a keresztyén közösség *kegyelmi ajándék*. „Krisztus halála és az ítélet napja közötti időszakban csak a végső dolgok kegyelmi megelégedéseként történhet meg, hogy a keresztyének már itt a földön látható közösségben élhetnek egymással.”⁷ Ez még azon is túlmutat, hogy a közösség több mint a tagok összessége. A keresztyén közösség Isten kegyelmi ajándéka. Egyáltalán nem természetes és magától értetődő, hogy a keresztyén ember beletartozhat egy ilyen látható közösségbe. Nem emberi erőlködés szervez maga köré egy csoportot, hogy aztán legyen valami együttes élmény, hanem a Szentháromság Isten teremtő, megváltó és megszentelő akarata ad lehetőséget arra, hogy az elhívottak egymással is együtt legyenek. Kétségkívül ennek a közösséget teremtő akaratnak a csúcsa a pünkösdi esemény, a Szentlélek kitöltetése. Hiszen éppen itt teremti meg Isten a Lélek által azt a sajátos viszonyt ember és Isten, ember és ember között, ami mostantól a Krisztushoz kapcsolt, keresztyén közösséget jelenti.

Bonhoeffer másik állítása erről a közösségről az, hogy a keresztyén ember *vágyakozik* ebbe a közösségbe. „Más keresztyének testi jelenléte kimeríthetetlen örömforrás és erőforrás a hívőnek. [...] Nem szégyen, nem a testhez való ragaszkodás, ha a hívő más keresztyének látására vágyik. Isten testet adott az embernek; Isten Fia testben jelent meg érettünk a földön; testben támadt föl; testben vesszük az Úr Krisztust az úrvacsora szentségében; s a holtak föltámadásával Isten lelki-testi teremtményeinek tökéletes közössége fog megvalósulni. Testvéreinek testi jelenléte miatt, ezért dicséri a hívő a Teremtőt, a Megbocsátót és a Megváltót, az Atya, Fiú, Szentlélek Istent. A rab, a beteg, a szétszórásban elhagyottan élő a Szentháromság Isten jelenlétének kegyelemből adatott megfogható jelét ismeri föl a keresztyén testvér jelenlétében. Az elhagyottságban a látogató és a meglátogatott egyaránt a testileg jelenlévő Krisztusra ismer a másokban; úgy találkoznak, s úgy fogadják egymást, miként az Úrral találkozik az ember: isteni félelemmel, alázattal és örömmel. Az áldást az Úr Jézus Krisztus áldásaként veszik egymástól.”⁸

A Szentírás ezt a folyamatot a Krisztus teste valóságával mutatja be: „Az egész test pedig az ő hatására egybeilleszkedve és összefogva, a különféle kapcsolatok segítségével, és minden egyes rész saját adottságainak megfelelően működve gondoskodik önmaga növekedéséről, hogy épüljön szeretetben.” (Ef 4,16)

Ezután lehet vágyakozni, ebben lehet örülni és növekedni. Ez a közösség formálja az embert. Ez olyan *pneumatikus valóság*⁹, amely ugyanakkor

7 BONHOEFFER: *Szentek közössége*, 8.

8 i. m., 9–10.

9 i. m., 16.

megóv az ábrándoktól, az illúzióktól is. Tudniillik attól, hogy a keresztyén közösség nem azért van, hogy arról egy álomképet kergetve – „itt mindenki tökéletes!” – elvárásaink legyenek, hanem itt vannak hitben erősek és gyengék, elesettek és bátrak, de a Lélek így kapcsol össze bennünket.

Bonhoeffer szép kifejezésével élve, ebben a közösségben kiegészítik egymást az *együttlét* és az *egyedüllét* lehetősége. Amilyen nagy ajándék a keresztyén ember számára az együttlét öröme, annyira fontos, hogy „aki nem tud egyedül lenni, őrizkedjék a közösségtől.”¹⁰ Ez az egyedüllét azonban nem a külső és belső magány elszigeteltsége, hanem a „legbensőbb kamra” felvállalt felelősége. Annak elvállalása, hogy egyedül kell Isten elé állnunk, döntenünk, meghalunk és számot adnunk. De ebben segít az, hogy együtt is lehetünk, egymás hitéből, erejéből meríthetünk.

Az ilyen közösséget felvállaló ember többféle módon is részese lehet a közösségvállalásnak.

Áttételesen már eddig is szó volt a keresztyén közösség lelkigondozói hatásairól, most azonban hangozzék el erről külön is néhány gondolat.

3. A felvállalt közösség sokféle hatásában lelkigondozza a közösség tagjait: a lelkigondozó közösség

Az eddigiekből már talán kiderült, hogy a Szentírás emberképét a vigasztaltságra szorultság is jellemzi, hiszen az ember alapvetően veszteséget átélő ember, aki elveszítette istenképűségét, büntelenségét, halhatatlanságát. A vigasztalás lényege pedig éppen az, hogy a Szentháromság Isten megadja az ember számára a teljes egzisztenciális újrakezdés lehetőségét.

a) S ez hol élhető át legjobban, ha nem az egyház, a gyülekezet közösségében, amelyik *önmagában véve olyan támogató és befogadó közösség, amelyik lehetőséget ad a védettség, az elfogadás átélésére?* Makkai Sándor meghatározása szerint a gyülekezet már önmagában is lelkigondozó, hiszen a gyülekezeti tagok létében már kifejeződik Isten cselekvése, s egymás felé is elkötelezettek üdvösségük kölcsönös elősegítése érdekében.¹¹ A gyülekezet már azzal lelkigondoz, hogy van. A gyülekezeti tag azzal, hogy van. S nem azért, mert minden gyülekezeti tag felkészült lelkigondozó, hanem azért, mert az egyház léte önmagában is azt hirdeti, hogy van valaki – Isten –, aki felvállalja a

10 i. m., 65kk.

11 МАККАИ: *Poiménika*, 26.

lelkigondozásra szorult ember sorsát, s uralkodik olyasmin, amin az ember már nem képes.

Nem igen lehet kategorikus megállapításokat tenni, de a mai kor embere különösképpen is sebezhető saját önállóságát és uralmát illetően. Meggyőződhattünk arról, hogy hova vezet a saját tudásunkba, hatalmunkba vetett hit, hogy éppen ez tett bennünket egzisztenciálisan és univerzálisan olyan szorongóvá. A ma embere lelkigondozásra szoruló ember.

Az ember fizikailag szinte végtelenül mobil, meg tud szokni új helyszíneket, új kapcsolatokat, pillanatok alatt képes utolérhetővé válni és utolérni másokat. Erről az új jelenségről írja Owe Wikström: „Csökkennek a távolságok, kevesebb a búcsú. Eltűnődöm elérhetőségünkön: mit vált ki ez az emberből? Mi lesz a várakozással mint olyannal?”¹² De ez a mobilitás nem jelenti azt, hogy a lelkünk is olyan mobil. Betegek vagyunk, ha az. Mert lelkünk mélyén nagyon is maradandóak és állandóak a vágyak: a szeretet, a biztonság, az elfogadás, a megértettség utáni vágy. Még az is lehet, hogy minél mozgalmasabb az életünk, annál fájóbb, ha belül nem lehet biztonságunk. Vagyis: lelkigondozásra szoruló emberek vagyunk – nem teljesek, nem készek, nem befejezettek, hanem állandóan kutatók és keresők. Hogyne lenne bennünk a vágy, hogy találjunk hozzánk hasonlóakat. Nem befejezetteket, hanem olyanokat, akik megérttenek és elfogadnak. A keresztyén gyülekezet önmagában ezt példázza.

b) Azon túl, hogy jó egymással kapcsolatban lennünk, van még valami a gyülekezetben, aminek közösségi erejű lelkigondozói hatása van: ez a *liturgia*, az istentisztelet módja és rendje. A protestáns gyülekezetnek is van liturgiája, mert ahol istentisztelet van, ott megjelenik a templom és az élet liturgiája, a doxológia és diakónia is.¹³

S miért lehet a liturgia lelkigondozó? Mert a liturgia minden istentiszteleten felidézi újra és újra a Szentháromság Isten cselekvését, szeretetét és hatalmát. A liturgia elemei, a közös éneklés, az imádságok, a bibliaolvasás, az igehirdetés, a hitvallástétel mind ugyanarról szólnak: Isten bevonja az embert saját cselekvésének folyamatába. Ennek átélése pedig vigasztalás és lelkigondozás. Miközben az ember részese a liturgiának, ez arra ösztönzi, hogy egy sajátos valóság szinten élje meg aktuális helyzetét.

Lehetősége van arra, hogy befelé forduljon a belső lelki tartalmak felé. Énekelünk és imádkozunk, figyelünk, hallgatunk a szóra, de közben intenzív belső életet élünk. Arra gondolunk, hogy mi bánt, mi okoz örömet, milyen

12 WIKSTRÖM: *A kifürkészhetetlen ember*, 15.

13 PÁSZTOR: *Liturgia*, 1.

kétségeink vannak, mit rontottunk el, milyen reményeink, vágyaink vannak. Az együttlétben is megéljük az egyedüllét belső világát. A belső életével kapcsolatosan igényes ember – változásra képes ember. Talán ezért szeretünk még egy szótlan templomba is bemenni, ahol azért minden azt sugallja, hogy most szabad leülni, elcsendesedni, befelé figyelni. Mennyivel inkább így lehet ez egy istentiszteleten, ahol az ember nem csak kognitív szinten kap üzenetet, hanem módja és lehetősége van belső lelki tartalmainak az átrendezésére is.

Az istentisztelet liturgiájában ez azonban csak az egyik szint. A felidézett isteni cselekvés, ennek meghirdetése és megvallása arra is ösztönzi a közösség tagját, hogy *kifelé és felfelé* is fordítsa a figyelmét. Nem marad önmagába zárt világ. Nem kell, hogy magára maradjon kérdéseivel, hanem egy rajta kívül lévő, de érte is lévő történetben átértékelheti önmagát. Egy más viszonyban is megláthatja és felismerheti önmagát. A lélektan nyelvén szólva megváltozik a *vonatkoztatási keret*. Nem csak azt ismerhetjük fel, hogy milyenek vagyunk önmagunkkal vagy másokkal kapcsolatban, hanem azt is, hogy kik és milyenek vagyunk Istennel kapcsolatban. Ez egy új vonatkoztatási keret. Ebben a viszonyban sok mindennek megváltozhat az értelme. E nélkül a viszony nélkül talán csak gyötrődnénk önmagunkban, értelmetlennek ítélnénk egy-egy áldozatot, feleslegesnek egy-egy szándékot, önmagunk körül forognánk. A liturgia azonban szembesít egy új viszonytal, egy rajtunk felül lévő valósággal, amelyben új értelmet kaphat az életünk: most már Istenhez szabjuk azt.

A liturgia úgy is értelmezhető, mint az egyik legősibb rítus, amelyben a krízist átélő ember átélheti legbensőbb világát, kifejezheti azt, de ugyanakkor részesévé válik egy másik világnak is, amely éppen őt hívja, amelyik elfogadja, amelyik támogatja. Ez pedig lelkigondozás.

c) A közösségvállalás harmadik nagy területe a lelkigondozásban a *személyes kapcsolat*. Itt most nem elsősorban a lelkipásztor és a gyülekezeti tag lelkigondozói kapcsolatáról szeretnék szólni, jóllehet az is egy olyan terület, ami semmi mással nem pótolható terület. Hiszen a gyülekezet lelkésze egyenesen arra van feljogosítva, hogy pásztori gondozásban részesítse a gyülekezet tagjait. Ebben a felelőssége kiemelt.

Azonban nem elsősorban ebből a lelkigondozásból élünk. A hivatalos lelkigondozót többnyire akkor szoktuk felkeresni, ha már baj van. Miközben folyamatosan szükségünk van arra, hogy „legyen emberünk”, aki figyel ránk, aki elfogad, megért, besegít a gyógyulás tavába. A rendszerelmélet által említett kölcsönhatás a személyes kapcsolatokban nyilvánul meg.

Őrizői vagyunk egymásnak. Nem terhelően és nem kizsákmányolóan, de egymás sorsában osztozón. A legkisebb gesztus egymás felé életet menthet. Ha van legalább egyetlen barátunk, egyetlen terhelhető kapcsolatunk, már életet nyerhetünk. A közösségi egymás mellett élésnek talán új lehetőségeit kellene megtalálnunk. Hogy abban egyaránt benne lehessen az ember együttlét és egyedüllet igénye is. Egy biztos: mindez vállalás kérdése. Közösségvállalás és találkozásvállalás.

Irodalom:

- ARONSON, E.: *A társas lény* (eredeti megjelenés: 1972), 4. kiadás, Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1992.
- BARTH, K.: *Kis dogmatika* (eredeti megjelenés: 1947), Budapest, Országos Református Missziói Munkaközösség, [1947].
- BERTALANFFY, L. von: *...ám az emberről semmit sem tudunk (Robots, Men and Minds)* (eredeti megjelenés: 1967), Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1991.
- BONHOEFFER, D.: *Szentek közössége* (eredeti megjelenés: 1939), Budapest, Harmat Kiadó, 1997.
- GEREVICH, J. (szerk.): *Közösségi mentálhigiéné*, Budapest, Animula Kiadó, 1997.
- HERCEG, P.: *Közösség*, in: Bartha, T. (szerk.): *Keresztyén Bibliai Lexikon*. I. kötet, Budapest, Kálvin János Kiadó, 1995, 89–90.
- MAKKAI, S.: *Poiménika. A személyes lelkigondozás tana* (Református Egyházi Könyvtár XXIII), Budapest, A Magyar Református Egyház kiadása, 1947.
- MÉREI, F.: *Közösségek rejtett hálózata*, Budapest, Osiris Kiadó, 1996.
- PÁSZTOR, J.: *Liturgia*, Debrecen, Debreceni Református Theológiai Akadémia, 1985.
- TILLICH, P.: *Rendszeres teológia* (eredeti megjelenés: 1978), Budapest, Osiris Kiadó, 1996.
- VANIER, J.: *A közösség*, Bécs, OMC, 1986.
- VARGA, Zs. J.: *Újszövetségi görög-magyar szótár*, Budapest, Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1992.
- WIKSTRÖM, O.: *A kifürkészhetetlen ember. Létkérdések, pszichoterápia és lelkipásztorlás* (eredeti megjelenés: 1999 /2. kiadás/), Budapest, Animula Kiadó, 2000.